

ključil sodobnim usmeritvam, ki jih poznamo tudi pri drugih filmskih arhivih in kinotekah po svetu.

Pri izboru filmov smo upoštevali več stališč, od tega, da je v njih zastopanih kar največ slovenskih pokrajin do prikaza različnih možnosti, ki jih je ponujal slovenski turizem. Upoštevat pa je bilo potrebno tudi umetniško in filmsko plat, da je bil izbran film vrhunski izdelek te vrste ter, da je bil, zaradi poudarjene tehnične kakovosti posnet na 35 milimetrski filmski trak, na "kraljevski format". Seveda že v pripravah nismo mogli mimo najpomembnejšega, upoštevanja avtorskih in producerskih pravic. Ker so bili filmi preneseni s filmskega traku na drug medij in predvideni za izdajo kot publikacija v tisoč izvodih, smo morali pridobiti dovoljenja avtorjev oziroma njihovih dedičev. Tudi njihovi naklonjenosti se imamo zahvaliti, da je ta projekt sploh ugledal luč sveta.

Ta izdaja pomeni tudi prelomni dogodek pri izdajanju arhivskih virov. V našem prostoru je v knjižni obliki izšlo že veliko virov, od srednjeveških listin, do dokumentov o osamosvajanju Slovenije. Toda prvič se je zgodilo, da je bil kot vir izdano prav filmsko arhivsko gradivo. Dodatno vrednost daje tudi spremna študija, ki je povzetek daljšega besedila in je priložena vsakemu DVD-ju. Popularizacija filmskega arhivskega gradiva je ena izmed nalog SFA. Zato je bila odločitev za turistične filme toliko lažja, kajti kratki filmi se kljub svoji nedvoumni kakovosti še niso ustalili v množični zavesti, tako kot na primer kulturni slovenski celovečerni filmi, predstavniki slovenske filmske klasike od Kekca in Vesne do Cvetja v jeseni.

Da bi bili DVD-ji dostopni tudi ljubiteljem filma zunaj Slovenije, imajo tudi angleške podnapise in angleški prevod spremne študije.

Pomembna je tudi tehnična izvedba, saj so bili filmi s prenosom s filmskega traku na elektronski medij ob telekiniranju deležni različnih popravkov, tako slike kot zvoka, vse v prizadevanju, da bi se približali prvotni kakovosti filma.

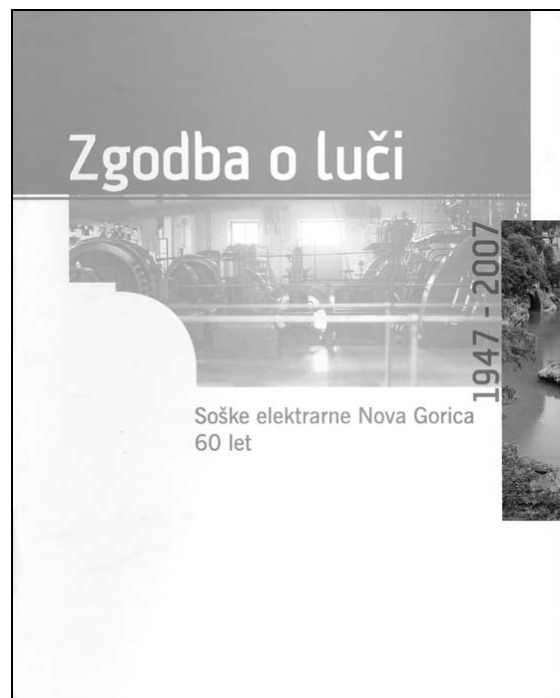
Za konec še osnovni podatki. Naslov publikacije je Slovenski turistični filmi. Založnik je Arhiv Republike Slovenije. Urednik je Lojz Tršan, člana uredniškega odbora sta Tatjana Rezec Stibilj in Roman Marinko. Naklada je tisoč izvodov. Leto izdaje je 2008. Digitalizacija in izvedba je bila zaupana podjetju Cebram, d.o.o. Na DVD-jih so filmi Hej čez bele poljane režiserja Milana Gučka iz leta 1965, Kam Zvoneta Sintiča iz leta 1953, Kmečki turizem Boštjana Hladnika iz leta 1983, Piran Františka Čapa iz leta 1965, Skrivnost Zvoneta Sintiča iz leta 1959, V sivi skali grad Zvoneta Sintiča iz leta 1960 in Zakladi naše dežele Jožeta Bevca iz leta 1975. Skupna dolžina vseh sedmih filmov je 97 minut. Spremna študija-napisal jo je Lojz Tršan na štirih straneh-povzema kratko zgodovino in pomen turističnega filma na Slovenskem.

Lojz Tršan

Zgodba o luči – Soške elektrarne Nova Gorica, 60 let (1947–2007) Soške elektrarne Nova Gorica d.o.o. v sodelovanju s Pokrajinskim arhivom v Novi Gorici, tekst Aleksandra Pavšič Milost, Nova Gorica 2007, 144 strani

Ne morem drugače kakor začeti z osebnim uvodom. Ko mi je kolegica Aleksandra Pavšič Milost pripovedovala, da bo pripravila zbornik in razstavo, za katera so jo prosili v podjetju Soške elektrarne ob njegovi 60-letnici, sem najprej pomislil nase: morala bi biti huda sila, da bi me prisilila raziskovati zgodovino takega podjetja. Pa ne da bi imel kaj proti Soškim elektrarnam, ampak proučevati zgodovino nečesa, kar ima v veliki meri opraviti s tehniko, fiziko, statistiko, računi, financami, to bi se mi zdelo nekaj precej zoprnega, skorajda "španska vas".

Spomin me je ponesel v daljnje leto 1983, ko smo v Pokrajinskem arhivu v Novi Gorici delili "resorje", torej ustvarjalce dokumentarnega in arhivskega gradiva, za katere naj bi skrbeli posamezni arhivisti. Ne brez čustev smo nakazovali nagnjenost k določenim področjem, a gospodarstva smo se vsi nekako otepali. Na koncu ga je sprejela Aleksandra. Za njeno odločitev, ki pač ni ostala brez občutka "žrtve", sem ji še danes hvaležen: preostale je rešila more nepriljubljenega področja. Ker vsaj nekoliko spremljam potek njenega dela v skrbi za fonde gospodarstva, lahko rečem, da smo takrat sprejeli pravo "kadrovsko rešitev". Resen in odgovoren pristop je sploh njena značilnost, a zdi se, da ji gospodarstvo tudi "leži".

Okoliščine so nanesele, da sem bil najbrž kar prvi deležen vpogleda v obsežno besedilo knjige, ki jo predstavljam. Aleksandra mi ga je izročila v branje z željo, da prispevam mnenje, popravke, dopolnila. Kljub odporu do tematike sem se lotil besedila in po svojih močeh prispeval k dokončni vsebini in obliki. Branje me je "potegnilo" in kmalu sem dojel, kako malo sem vedel o zgodovini tega dela našega gospodarstva in kako koristno je bilo, da sem besedilo vzel v roke. Nova spoznanja, presenetljiva odkritja in nekatere pretresljive ugotovitve so mi kar jemale sapo.

Knjiga pritegne že s svojo zunanjo podobo, saj vse, od platnic do sleherne strani, odseva čarobno barvo naše lepote Soče, "bistre hčere planin". Pri nastajanju knjige je sodelovalo več ljudi, ki so navedeni v kolofonu, a največjo "težo dneva" so vendarle nosili nekateri, za katere menim, da jih je primerno poudariti. Aleksandra Pavšič Milost je raziskovalno delo zaokrožila v temeljito zgodovinopisno študijo in prispevala svoj delež tudi pri drugih vsebinskih sklopih, predvsem pri zbiranju in obdelavi spominskih pričevanj. Podjetje Aladin je skupaj s podizvajalci sijajno opravilo delo pri oblikovanju, grafični obdelavi in tisku. Ivan Uršič pa je bil tisti "faktotum", ki je v Soških elektrarnah vlekel vse niti pri organizaciji in usklajevanju med naročnikom in izvajalci.

Knjiga je vsebinsko razdeljena na tri glavna poglavja, ta pa so razdeljena še na širše in ožje vsebinske sklope. Pomembnejše enote imajo za naslovom kratek povzetek vsebine, ki uvede v branje obravnavane snovi.

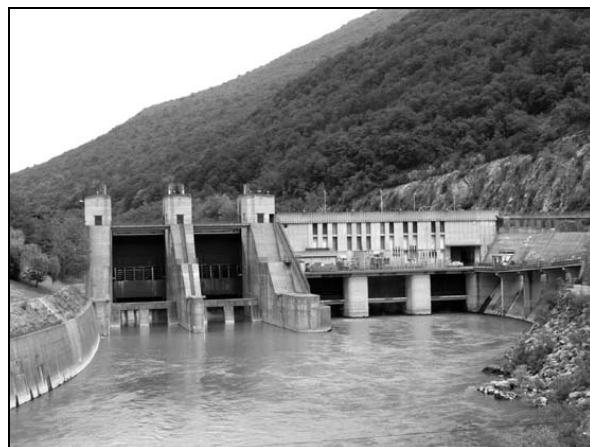
Dragoceno je prvo poglavje, ki obravnava obdobje pred ustanovitvijo podjetja Soške elektrarne in bralca jedrnatno seznanja z elektrifikacijo na Primorskem do leta 1947. Razdeljeno je na pregled dveh obdobji: do prve svetovne vojne in čas med obema vojnama. Za nepoznavalca je to poglavje pravo odkritje, saj ga seznanja s temeljnimi podatki o širjenju tako pomembne dejavnosti, kot je bilo pridobivanje in razpečevanje električne energije. Ker vsaka človekova dejavnost sloni na preteklih osnovah, zgodovinski resnici ne bi bilo zadoščeno in tudi podjetju z visokim jubilejem ne v čast, če bi avtorica zanemarila preteklost in vse tisto, kar so postorili predniki.

Glavni, osrednji del knjige je seveda posvečen raziskovalnim ugotovitvam o šestih desetletjih Soških elektrarn in ima več delov. Najprej so predstavljene razmere ob nastanku podjetja, poznejše organizacijske spremembe in dejavnost podjetja. Ta je glede na predmet poslovanja, prednostne naloge in spremembe v organizaciji razmejena na obdobja 1947–1964, 1965–1990 in 1991–2007. V posebnih vsebinskih sklopih so predstavljeni še odnos podjetja do okolja, skrb za zaposlene in naklonjenost športu oziroma podpora solkanskemu kajakaškemu društvu. Koristen

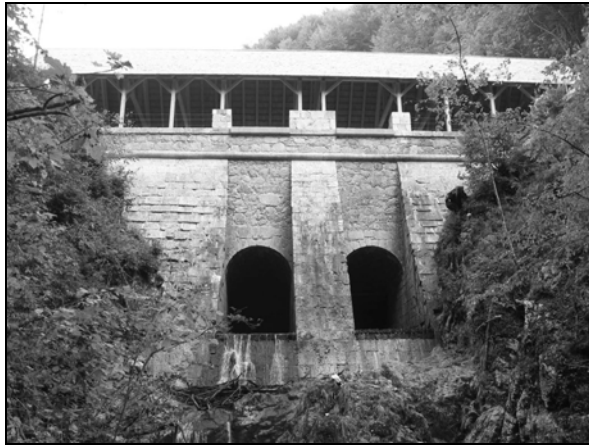
in uporaben pripomoček so tudi preglednice, ki sklepajo osrednje poglavje knjige: prirejeni zemljevid porečja Soče z legami elektrarn, opis elektroproduktivnih naprav na različnih vodah z natančnimi tehničnimi podatki, izčrpen seznam zaposlenih v celotnem obdobju in prikaz poslovnih gibanj v obdobju od leta 1991 naprej.

Tretji, pomemben del knjige so spominska pričevanja petih uslužbencev Soških elektrarn: Lada Kerševana, Rajka Korenča, Iva Uršiča, Bogdana Lulika in Valentina Goloba (prvi trije prirejeni zapisi, preostala dva zapisa v prvi osebi). Iz njih je mogoče izvedeti marsikaj zanimivega, česar uradni dokumenti ne sporočajo. Zato je to poglavje velika obogatitev knjige, ki ji daje poleg strokovne tudi čisto človeško, nemalokdaj zelo osebno razsežnost.

Ne da bi podcenjeval pomen ostalim delom besedila, sem se pozorno ustavil pri sicer kratkem opisu odnosa Soških elektrarn do okolja. Vsebina me je posebej zanimala in je zagotovo temeljnega pomena za vsakršno človeško, posebej še gospodarsko dejavnost. Spomnil sem se na arhivske dokumente in časopisne članke v zvezi z nameravano graditvijo problematične hidroelektrarne Trnovo izpred več desetletij in na vse posledice, ki bi lahko doletele našo lepoto Sočo. V knjigi predstavljena skrb za varstvo okolja pri Soških elektrarnah daje občutje trdne zavezanosti vsem merilom varstva. Vendar misli nehote poletijo na elektrarne na Soči in drugih rekah, ki so ranile naše čudovito vodno stvarstvo, in porodi se dvom, ali je bilo res narejeno vse, da bi čim manj prizadeli okolje. Potem pa se oglasi še druga plat zvona: človeška nečimrnost je pač močnejša in bolj pohlepna, ker se noče odpovedati vsemu udobju, ki je povezano z uporabo električne energije. Začarani krog?

Hidroelektrarna Solkan, prva po drugi svetovni vojni zgrajena velika hidroelektrarna na reki Soči. Bila je prva daljinsko vodena elektrarna v takratni Jugoslaviji, obratovati je začela leta 1984

Ob gradnji male hidroelektrarne Klavžarica je bil obnovljen tehnični spomenik Kanomeljske klavže iz začetka 19. stoletja, ki odtelej služi kot pregrada za hidroelektrarno

Ob slavnostnih priložnostih in sploh v današnjih časih se je bati, da bi lahko v pregledu dolgega delovanja kakega podjetja pozabili na preproste delavce in poudarjali predvsem vodilne. Priznati je treba, da so ustvarjalci knjige o Soških elektrarnah dobro uravnotežili oboje – tako v besedilu, izčrpnih preglednici zaposlenih kakor tudi v slikovnih prilogah. Pogrešamo pravzaprav le kakšno spominsko pričevanje preprostega "električista", kakor pravimo pri nas osnovnemu poklicu v tej dejavnosti ali katerega drugega iz delavskih vrst. Bi bilo sploh mogoče koga pridobiti za kaj takega? Ali pa se vendarle v podzavesti pojavi kak drugačen zadržek?

Naj mi bralec tega poročila in ocene ne zameri, če mu zdaj vendarle izdam, kaj je v knjigi tudi pretresljivega. Ne bom navajal odlomkov, a prebrati je treba vsaj avtoričin prirejeni zapis Kerševanovega spominskega pričevanja na straneh 114–115.

Pri branju knjige pa se mi je postavilo še vprašanje, ki v ničemer ne zmanjšuje vrednosti zgodovinskega dela besedila. Gre za občutljivo zadevo, ki pa je zagotovo navzoča v vseh političnih sistemih: vpliv in poseganje politike v strokovne zadeve. Proizvodnja elektrike je prav gotovo tudi strateška stvar vsake države. Zanimivo bi bilo pogledati zlasti v obdobje političnih sistemov, ki jih označujemo za totalitarne, torej pogledati kakšni so bili tovrstni "spopadi", za kakšno ceno so se dogajali in koliko človeških usod je bilo ob tem žrtvovanih na oltarju politike. Morda je vredno premisleka za morebitno nadaljnje raziskovanje, če viri o tem sploh kaj sporočajo. Res pa je, da v knjigi vsaj med vrsticami o tem nekaj izvemo pri spominskih pričevanjih.

Besedilo knjige je pisano v slogu, ki ga lahko razume vsak bralec. Osrednji, zgodovinsko opisni del ne vleče za seboj "opreme" znanstvenega aparata, a nikoli ne izgubimo občutka, da trditve izhajajo iz ugotovitev v dosegljivih virih in literaturi, ki so na koncu knjige tudi predstavljeni. Ne bi bilo prav, če ne bi pohvalil izvrstnih fotografskih posnetkov (zlasti iz naravnega okolja), ki dajo močan pečat knjigi. Bralec bo morda pogrešal objavo pisnih arhivskih dokumentov.

Oblikovalci knjige so očitno dali prednost objavi fotografij stavb, naprav in dogodkov iz zgodovine in sedanjosti.

Primerno je opozoriti, da je Aleksandra Pavšič Milost ob jubileju podjetja poleg knjige pripravila tudi razstavo. Z njo je predstavila prek 90 enot gradiva, med katerimi je poleg fotografij, tehnične dokumentacije in nekaj primerkov starih tehničnih naprav tudi lepo število pisnih arhivskih dokumentov; spremljal jo je tudi kratek katalog razstavljenega gradiva. Razstava je bila najprej postavljena v razstavnem prostoru Slovenskega narodnega gledališča v Novi Gorici, potem v Pokrajinskem arhivu v Novi Gorici, prirejena pa je tudi za stalno postavitev v hidroelektrarni Solkan.

Slišal sem že izrek: "*Če kdo ne ve, kaj so napake, naj se loti izdelave knjige!*" Menda v zgodovini človeštva še ni bila izdana knjiga, ki ne bi imela napake, vsaj kakšne tipkarske. Pri tej knjigi si je treba skorajda "izmisliti" vsaj drobne pomanjkljivosti. Pa naj bodo navržene, malo za šalo, nekaj pa tudi zares.

Ko sem prvič bral besedilo in še tudi potem, se mi je zdelo vredno avtorico opozarjati na bolj domače, slovenske izraze za posamezne pojme iz elektrogospodarske stroke. A menda je izdajatelj vztrajal, da jih ni mogoče poimenovati drugače kakor z utrjenimi izrazi, ki so seveda tujke (agregat, transformator, distribucija, dispečerstvo, ...). V kratki misli o vodi in človeku na začetku knjige bi bilo dobro zapisati, kdo jo je zapisal. Strani 108 in 109, ki prikazujeta poslovna gibanja z grafičnimi lestvicami, sta za vidno polje bralca bržkone najbolj "sivi" strani v knjigi. Kolofon pa bi bil popolnejši, če bi bili navedeni sedeži (kraji) izvajalcev: Aladina, Prografa in Tiskarne Čukgraf.

Knjiga je v vsebinskem in oblikovnem pogledu vredna pohvale. Ne dvomim, da bo v njej našel dovolj verodostojnih podatkov poznavalec elektrotehnične stroke, pa tudi vsak, ki ga bosta zanimali zgodovina in sedanjost "zgodbe o luči". Električni seveda.

Aleksandra Pavšič Milost in vsi soustvarjalci knjige so svoje delo izvršili "prima cum eminentia".

Jurij Rosa